

Komparacija struktura budžetske podrške poljoprivrednim proizvođačima na nivou Republike Srpske i Evropske Unije

Vesna Mrdalj¹

¹*Poljoprivredni fakultet, Univerzitet u Banjoj Luci, Republika Srpska, BiH*

Sažetak

Cilj ovog rada predstavlja utvrđivanje usklađenosti mjera agrarne politike Republike Srpske s Zajedničkom agrarnom politikom EU na osnovu komparacije struktura budžetske podrške proizvođačima (*PSE_b*). Struktura *PSE_b* u Republici Srpskoj i EU analizirana je po osnovu *kriterija implementacije i stepena specifičnosti proizvoda* za period od 2000 - 2013.godina. Primjenom metode komparativne analize struktura *PSE_b* za Republiku Srpsku i EU proizilazi postojanje signifikantne razlike kako u strukturi mjera podrške poljoprivredi i ruralnom razvoju tako i u pogledu obima budžetskih izdvajanja. Izražena nekompatibilnost između domaćeg sistema podrške poljoprivredi i ruralnom razvoju i EU indukovana je uvođenjem određenih sistemskih rješenja svojstvena reformama Zajedničke agrarne politike (CAP).

Ključne riječi: budžetska podrška poljoprivrednim proizvođačima, komparativna analiza, poljoprivredna politika

Uvod

Bosna i Hercegovina, Republika Srpska se nalazi u toku pristupanja Svjetskoj trgovinskoj organizaciji i u procesu predpristupa Evropskoj uniji. Generalno, pristupanje Evropskoj uniji se smatra politički i ekonomski složenim procesom, podjeljen u nekoliko faza, koje počinju od potpisivanja Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju do stupanja na snagu Sporazuma o

pristupanju. Bosna i Hercegovina je potpisala Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju sa EU 16. juna 2008. godine, a stupanje na snagu istog je uslijedilo tek 1. juna 2015. godine. Iskustvo procesa integracija u drugim zemljama pokazalo je da je poljoprivreda jedna od najzahtjevnijih sektora sa najviše zadataka tokom perioda pristupanja (Erjavec i Dimitirievski 2004). U procesu pristupanja EU neophodno je izvršiti pravna usklađivanja s četiri glavna CAP pravna sistema, jačati ljudske kapacitete za implementaciju, te izvršiti političke reforme i ekonomska prilagođavanja. Za Bosnu i Hercegovinu, Republiku Srpsku poljoprivreda je značajna za cjelokupni privredni razvoj, te stoga i integracioni procesi nalažu potrebu za određenim prilagođavanjima i reformama ovog sektora u cjelini. Koliko je poljoprivreda značajna govori i prosječno učešće ovog sektora u bruto domaćem proizvodu na nivou Republike Srpske od 11% (2000-2012), što ga čini najrespektabilnijim resursom unutar ovog entiteta. Kako je već navedeno, u procesu pregovaranja o pristupu u EU neophodno je raditi na redefinisiranju, odnosno usklađivanju agrarne politike s mjerama i instrumentima Zajedničke agrarne politike EU, što kako navode Božić i sar. (2009) iziskuje kontinuirano izučavanje novih sistemskih rješenja, odnosno elemenata CAP, njihove evolucije, oblika i strukture, kao i iskustava u njihovoj implementaciji. CAP EU je do stupanja nove reforme za period 2014-2020, tokom dosadašnjeg razvoja prošla kroz sljedeće reforme: MacSharry reforma (1992), AGENDA 2000, reforma iz 2003. godine (Fischler –ova reforma), pregled CAP iz 2008. godine (Health Check). Swinbank i Cunha (2009) navode da je jedan od najuticajnijih faktora u kreiranju Zajedničke agrarne politike GATT/STO pregovori. Pod pritiskom međunarodnih trgovinskih pregovora u okviru Urugvajске runde uslijedile su i prve radikalnije promjene CAP kroz MacSharry reformu, s ciljem smanjivanja distorzivnog uticaja ove politike u trgovini s poljoprivrednim proizvodima na globalnom tržištu. Naime, ovom reformom kako navode Božić i sar. (2009), uslijedio je zaokret od politike podrške dohotka poljoprivrednika putem viših cijena ka politici podrške dohotku direktnim plaćanjima iz budžeta. AGENDA 2000 koja je promovisala po prvi put politiku ruralnog razvoja (drugi stub podrške CAP), kako navode Daugbjerg i Swinbank (2007), bila je shvaćena kao "produbljivanje" MacSharry reforme iz 1992. godine. Reformom iz 2003. godine koja je uslijedila kao odgovor EU u okviru Doha runde pregovora (2001) uvedena je šema jedinstvenih plaćanja (SPS) poljoprivrednim proizvođačima, razdvojenih (decoupling) od obima proizvodnje. Promjene u okviru drugog stuba podrške CAP karakteristične za reformu iz 2003. godine, ogledale su se kroz

uvodjenje mjera, odnosno standarda u oblasti zaštite životne sredine, zaštite zdravlja ljudi, biljaka i životinja, očuvanja dobrog proizvodnog stanja zemljišta, te dobrobiti životinja. U cilju ostvarivanja podrške iz fondova EU, poljoprivredni proizvođači su bili uslovljeni ispunjavanjem i poštivanjem ovih standarda (cross compliance). Pregledom CAP iz 2008. godine (Health Check) nastavljen je proces reforme ove politike s ciljem da se ista pojednostavi (pojednostavljuvanje sistema plaćanja farmerima, čineći ga efikasnijim), modernizuje, te da se poljoprivrednim proizvođačima pomogne da bolje odgovore zahtjevima sa tržišta i novim izazovima (prihvatanje novih izazova i mogućnosti kao što su klimatske promjene, upravljanje vodama i dr.). Imajući u vidu gore navedeno proizilazi da su samo dvije reforme dovele do suštinskih promjena u instrumentima CAP – MacSharry reforma i reforma iz 2003. godine. Kako navode Daugbjerg i Swinbank (2007) AGENDA 2000 je predstavljala prilagođavanja postojećih instrumenta MacSharry reforme.

Kompleksnost administrativnog i teritorijalnog uređenja BiH reflektovala je postojanje složenog institucionalnog okvira s stanovišta kreiranja i vođenja politike razvoja poljoprivrede i ruralnih područja. Vlade entiteta (FBiH, RS), i distrikta Brčko donose svoju agrarnu politiku, kreiraju i provode različite sisteme podsticaja razvoja poljoprivredne proizvodnje, te se ne može govoriti o konzistentnoj agrarnoj politici na nivou BiH (Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede Republike Srpske, Strategija razvoja poljoprivrede, 2006). Stoga u ovom radu fokus je na analizi agrarne politike Republike Srpske i EU, s ciljem da se na osnovu analiza agrarnih budžeta, odnosno budžetske podrške proizvođačima (PSE_b) izvrši procjena usklađenosti domaće podrške razvoju poljoprivrede i ruralnih područja s principima Zajedničke agrarne politike. Komparativna analiza agrarne politike Republike Srpske i CAP EU je urađena prema OECD metodologiji za sistematizaciju agrarnih mjera, odnosno analizirane su strukture budžetske podrške proizvođačima na osnovu dva kriterijuma: 1) kriterij implementacije i 2) na osnovu stepena specifičnosti proizvoda. Analiza budžetske podrške proizvođačima na nivou Republike Srpske i EU se odnosila na period od 2000 do 2013. godine, i obuhvatilo je sve mjere CAP, kao i mjere agrarne politike realizovane od strane Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede Republike Srpske.

Materijal i metode rada

Analiza budžetske podrške proizvođačima na nivou Republike Srpske i EU za period od 2000 do 2013. godine je urađena na osnovu dva

Tab.1. Kriteriji za klasifikaciju budžetske podrške proizvođačima (PSE_b)

Criteria for clasification of budgetary support to producers (PSE_b)

Kriterij implementacije <i>Implementation criteria</i>	Indikatori podrške proizvođačima na bazi stepena specifičnosti proizvoda <i>Indicators of producer support based on the degree of commodity specificity</i>
<p>A.2. Plaćanja na bazi inputa B. Plaćanja bazirana na korišćenju inputa <i>B.1. Varijabilni inputi</i> <i>B.2. Fiksni inputi</i> <i>B.3. Usluge na gazdinstvu</i> C. Proizvodno vezana plaćanja bazirana na tekućoj površini/broju grla stoke /prihodu/dohotku <i>C.1. Bazirana na tekućem prihodu/dohotku</i> <i>C.2. Bazirana na tekućoj površini/broju grla stoke</i> D. Proizvodno vezana plaćanja na bazi istorijskih prava E. Proizvodno nevezana plaćanja na bazi istorijskih prava <i>E.1. Varijabilne stope</i> <i>E.2. Fiksne stope</i> F. Plaćanja na bazi nerobnih kriterija <i>F.1. Dugoročno povlačenje resursa iz proizvodnje</i> <i>F.2. Specifična dobra i usluge</i> <i>F.3. Drugi nerobni kriteriji</i> G. Ostala plaćanja</p>	<p>1. Transferi za pojedinačne proizvode (SCT)</p> $\text{proizvođački SCT} = \sum \text{BOT}_{sc}$ <p>gdje je $\sum \text{BOT}_{sc}$ – ukupni budžetski transferi i drugi transferi proizvođačima namjenjeni za proizvodnju jednog proizvoda (SC)</p> <p>2. Transferi za grupe proizvoda (GCT)</p> $\text{GCT}_c = \sum \text{BOT}_{gct}$ <p>gdje je $\sum \text{BOT}_{gct}$ – ukupni budžetski i drugi transferi proizvođačima namjenjeni grupama proizvoda (GC)</p> <p>3. Transferi za sve proizvode (ACT)</p> $\text{ACT}_c = \sum \text{BOT}_{ac}$ <p>gdje je $\sum \text{BOT}_{ac}$ – ukupni budžetski transferi i drugi transferi proizvođačima namjenjeni za proizvodnju svih proizvoda (AC)</p> <p>4. Ostali transferi proizvođačima (OTP) - godišnja monetarna vrijednost ukupnih transfera od potrošača i poreskih obveznika poljoprivrednim proizvođačima, iskazani na nivou gazdinstva, a proizilaze iz mjera koje ne zahtjevaju proizvodnju bilo kog proizvoda.</p>

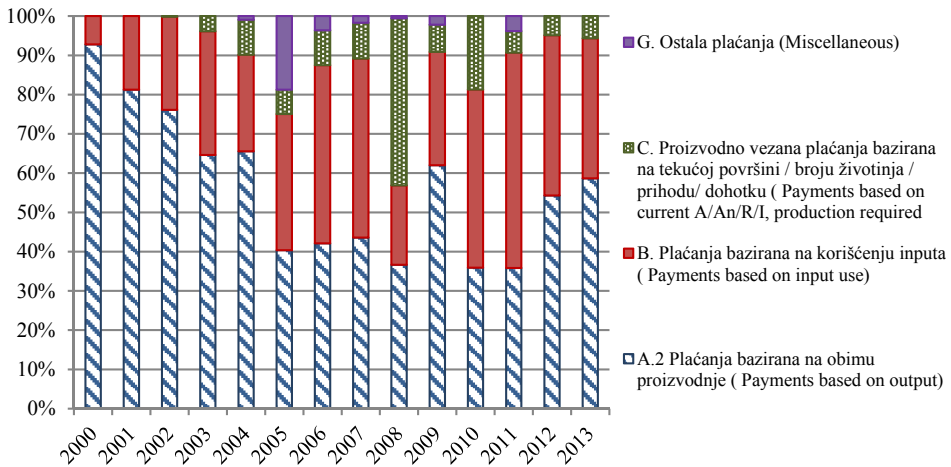
kriterijuma: (1) kriterij implementacije i (2) na osnovu stepena specifičnosti proizvoda. Prema prvom kriteriju budžetska komponenta PSE (PSE_b) je

dividirana u sedam kategorija (A.2.- G.). Određene kategorije se nadalje klasifikuju u subkategorije (B.; C.; E.; i F). Na bazi drugog kriterija, PSE_b se dijeli na četiri grupe transfera u ovisnosti da li su namjenjeni jednom proizvodu, grupi proizvoda, svim proizvodima ili su usmjereni ka proizvođačima koji nisu obavezni da proizvode neki određeni proizvod kako bi ostvarili podršku (tabela 1.). Za analizu PSE_b u periodu od 2000 do 2013. godine korišteni su podaci o realizovanim podsticajnim sredstvima Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede Republike Srpske, dok je za nivo EU korištena baza podataka OECD za 2014. godinu. Za utvrđivanje dostignutog nivoa usklađenosti agrarne politike Republike Srpske s Zajedničkom agrarnom politikom korišten je metod komparativne analize, pri čemu su komparirane strukture PSE_b.

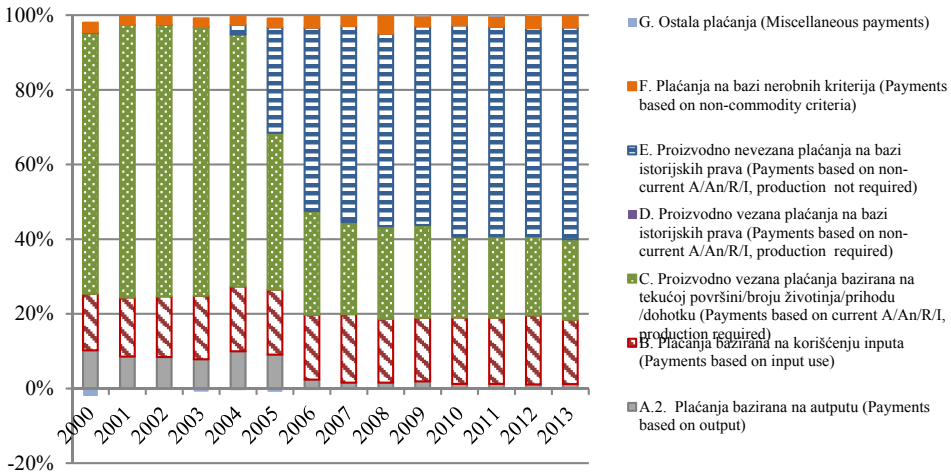
Rezultati i diskusija

Utvrđivanje usklađenosti mjera agrarne politike Republike Srpske s Zajedničkom agrarnom politikom EU baziralo se na komparaciji struktura budžetske podrške proizvođačima, koje su analizirane na osnovu dva kriterija: kriterij implementacije i stepena specifičnosti proizvoda. Polazeći od navedenog, proizilazi da postoji signifikantna razlika kako u strukturi mjera podrške poljoprivredi i ruralnom razvoju, tako i u pogledu visine budžetske podrške koja se realizuje kroz određene vrste ili grupe plaćanja. Sagledavajući strukturu PSE_b na nivou Republike Srpske i EU (graf.1. i graf.2) prema kriteriju implementacije izvode se sljedeći zaključci:

- 1) u strukturi PSE_b na nivou Republike Srpske dominirala su plaćanja na bazi outputa (A.2.), s prosječnim relativnim učešćem od 56% u odnosu na ukupnu budžetsku podršku proizvođačima u istraživanom periodu. Za razliku od Republike Srpske, na nivou EU plaćanja na bazi outputa su iznosila svega 5% u odnosu na ukupnu PSE_b;
- 2) značajno učešće u strukturi budžetske podrške proizvođačima u Republici Srpskoj u istraživanom periodu su imala i plaćanja na bazi korišćenja inputa (B.), s prosječnim relativnim učešćem od 33%, dok je za navedenu grupu transfera na nivou EU za isti period izdvajano u prosjeku 17%;
- 3) proizvodno vezana plaćanja bazirana na tekućoj površini /broju životinja/prihodu/dohotku (C.) činila su 9% u odnosu na ukupnu budžetsku podršku proizvođačima u Republici Srpskoj. U odnosu na Republiku Srpsku podrška proizvođačima u EU kroz ovu vrstu

Graf. 1. Struktura budžetske podrške proizvođačima prema kriteriju implementacije na nivou Republike Srpske i EU u periodu 2000. – 2013. godina
Structure of aggregate PSE_b in according to criteria of implementation at the level of Republic Srpska and EU in 2000 – 2013

Graf. 2. Struktura budžetske podrške proizvođačima prema kriteriju implementacije na nivou EU u periodu 2000.–2013. godina
Structure of aggregate PSE_b in according to criteria of implementation at the level of EU in 2000 – 2013

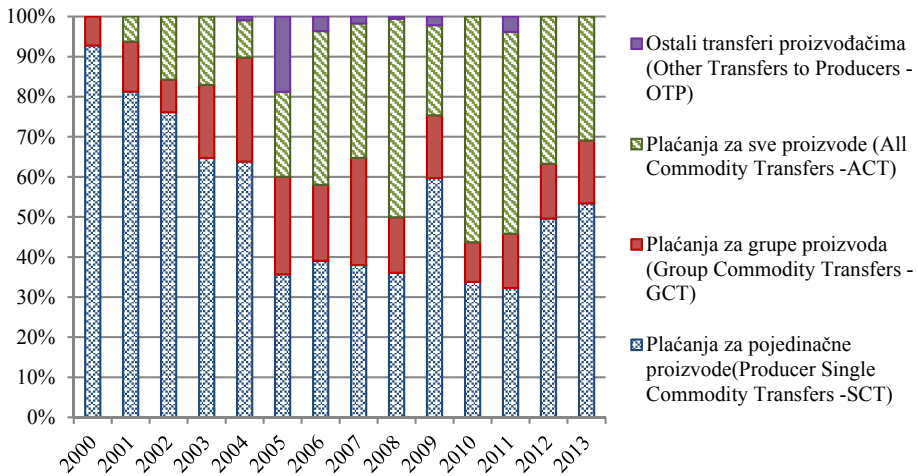
plaćanja je bila značajno veća, s relativnim prosječnim učešćem od 42% u odnosu na ukupnu PSE_b;

- 4) proizvodno vezana plaćanja na bazi istorijskih prava (D.), proizvodno nevezana plaćanja na bazi istorijskih prava (E.) i plaćanja na bazi nerobnih kriterija (F.) u strukturi PSE_b na nivou Republike Srpske nisu postojala. Na nivou EU, u strukturi PSE_b proizvodno vezana plaćanja na bazi istorijskih prava imala su u prosjeku učešće od 0,2%, proizvodno nevezana plaćanja na bazi istorijskih prava od 33% i plaćanja na bazi nerobnih kriterija u prosjeku 3%.

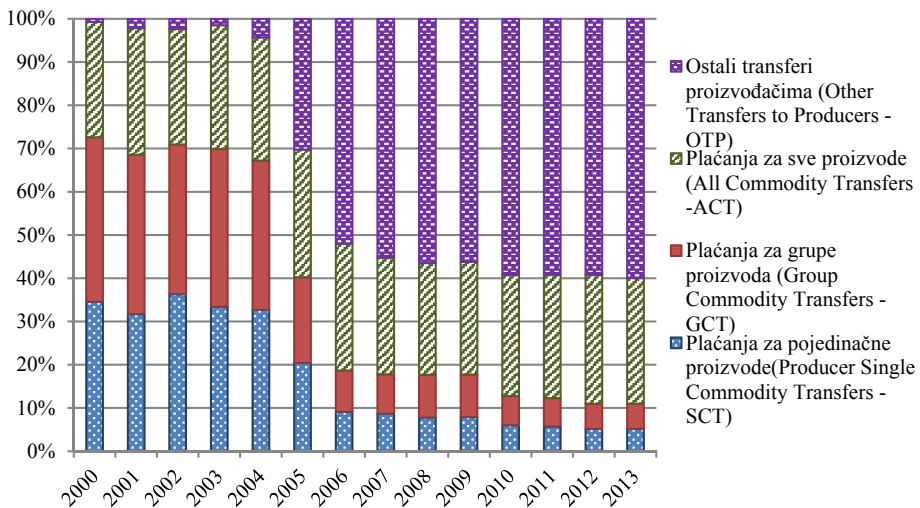
Prema drugom kriteriju, evidentna je razlika u strukturama budžetske podrške proizvođačima između Republike Srpske i EU (graf.3 i graf 4.). Komparirajući strukture domaće budžetske podrške proizvođačima između Republike Srpske i EU na bazi stepena specifičnosti proizvoda proizilaze sljedeći zaključci:

- 1) najzastupljenija grupa transfera u strukturi PSE_b na nivou Republike Srpske predstavljala su pojedinačna plaćanja proizvođačima (SCT) s prosječnim relativnim učešćem od 54%, dok je na nivou EU navedena grupa plaćanja činila u prosjeku 19%.
- 2) druga po značaju grupa transfera shodno učešću u strukturi PSE_b Republike Srpske predstavljala su plaćanja za sve proizvode (ACT), s prosječnim relativnim učešćem od 28%. Ova grupa transfera bilježi jednako prosječno učešće i u strukturi PSE_b na nivou EU (28%).
- 3) plaćanja za grupe proizvoda (GCT) u strukturi domaće budžetske podrške proizvođačima je u prosjeku ostvarilo relativno učešće od 16%, dok na nivou EU od 19%;
- 4) ostala plaćanja u strukturi PSE_b Republika Srpska činila su u prosjeku svega 2%. Nasuprot tome, u strukturi PSE_b na nivou EU ova grupa transfera se u analiziranom periodu izdvajala kako najznačajnija grupa, s prosječnim relativnim učešćem od 36%.

Analizirane i komparirane strukture PSE_b shodno kriterijima implementacije i na osnovu stepena specifičnosti proizvoda ukazuju na izraženu nekompatibilnost između domaćeg sistema podrške poljoprivredi i ruralnom razvoju i CAP EU. Prema prvom kriterijumu kako je to već opisano, u strukturi PSE_b na nivou Republike Srpske dominantna su plaćanja na bazi obima proizvodnje (A.2.), što je suprotno u odnosu na EU. Prosječno relativno učešće plaćanja na bazi autputa na nivou EU od 5% i

Graf.3. Struktura budžetske podrške proizvođačima na osnovu stepena specifičnosti proizvoda na nivou Republike Srpske u periodu 2000 – 2013. godina.
Structure of aggregate PSE_b based on the degree of commodity specificity at the level of Republic Srpska in 2000 – 2013

Graf.4. Struktura budžetske podrške proizvođačima na osnovu stepena specifičnosti proizvoda na nivou EU u periodu 2000 – 2013. godina.
Structure of aggregate PSE_b based on the degree of commodity specificity at the level of EU in 2000 – 2013.

evidentno progresivno smanjenje ovih plaćanja od 11% u 2001. godini na 1% u 2013. godini je prevashodno rezultat temeljitih promjena u strukturi podrške prvom stubu CAP, koje su se ogledale u konvertovanju mjere subvencionisanja proizvodnje po jedinici proizvoda u direktna plaćanja po jedinici površine, odnosno uvođenju proizvodno i tržišno neutralnih oblika podrške poljoprivrednoj proizvodnji. Ove promjene su bile svojstvene za MacSharry reformu iz 1992. godine, koja se smatra prvom temeljitom reformom CAP, nastala pod uticajem GATT/STO trgovinskih pregovora, preciznije Urugvajske runde multilateralnih trgovinskih pregovora. Plaćanja bazirana na korišćenju inputa čine gotovo jednu trećinu podrške u okviru PSE_b Republike Srpske. U okviru navedene PSE kategorije, najznačajnija subkategorija se odnosi na plaćanja za regresiranje inputa u biljnoj proizvodnji, s prosječnim relativnim učešćem od 50%. Za razliku od agrarne politike Republike Srpske, ova vrsta podrške ne čini postojeću strukturu tržišno – cjenovne politike unutar CAP EU. Proizvodno vezana plaćanja bazirana na tekućoj površini/ broju životinja/prihodu/dohotku na nivou Republike Srpske su u prosjeku zauzimala 9% u odnosu na ukupnu PSE_b, dok na nivou EU od 42%. Najznačajnija subkategorija u okviru proizvodno vezanih plaćanja na nivou Republike Srpske su bila plaćanja bazirana na tekućoj površini/broju grla stoke, i njihovo uvođenje u sistem podrške označavalo je početak približavanja agrarne politike Republike Srpske CAP i usklađivanja s politikom STO. Uvođenje sistemskih rješenja kroz MacSharry reformu iz 1992. godine uticala su da proizvodno vezana plaćanja na tekućoj površini/broju životinja/prihodu/dohotku na nivou EU značajno dominiraju u strukturi PSE_b i to sve do 2005. godine. Od 2006. godine pa do kraja analiziranog perioda, u strukturi PSE_b EU ova grupa plaćanja kontinuirano bilježi pad i to sa 28% (2006) na 21% (2013). Doha runda pregovora u okviru STO inicirala je novu reformu CAP iz 2003. godine ili Fischler-ova reforma, koja je podrazumjevala uvođenje novih sistemskih rješenja, odnosno transformisanje direktnih plaćanja vezanih za proizvodnju u plaćanja odvojena od proizvodnje, što je u značajnoj mjeri uticalo na promjenu strukture PSE_b podrške, a manifestovala se kroz smanjenje proizvodno vezanih plaćanja i simultano povećanje proizvodno nevezanih plaćanja na bazi istorijskih prava (graf.2.). U periodu od 2006. do 2013. godine zabilježen je trend povećanja relativnog učešća proizvodno nevezanih plaćanja na bazi istorijskih prava sa prosjekom od 54% u strukturi PSE_b EU.

U pogledu poređenja struktura PSE_b između Republike Srpske i EU, analizirane na bazi stepena specifičnosti proizvoda također se uočavaju

značajne razlike (graf 3. i 4.). Najzastupljeniju grupa transfera u okviru domaće podrške proizvođačima čine pojedinačna plaćanja proizvođačima (SCT), s prosječnim relativnim učešćem od 54%, dok su na nivou EU to ostala plaćanja (OTP) s učešćem od 36%. Dominantno učešće premija za pojedinačne proizvode (mlijeko, pšenica, duvan, voće, povrće), u značajnoj mjeri su uticala na visoko učešće SCT u strukturi PSE_b. Reforma CAP iz 2003. godine koja je dovela do uvođenja "decoupled" plaćanja, uticala je na visoko učešće ostalih transfera (OTP) u strukturi PSE_b EU. Navedena grupa transfera već od 2006. godine u strukturi PSE_b čine gotovo polovinu (52%) od ukupne budžetske podrške proizvođačima u EU. Plaćanja za sve proizvode (ACT) kako u strukturi domaće budžetske podrške proizvođačima tako i u strukturi PSE_b EU čine približno jednu trećinu. U okviru plaćanja za sve proizvode, značajno mjesto imali su i transferi namijenjeni za podršku prestrukturiranju poljoprivrednih gazdinstava u okviru drugog stuba podrške poljoprivredi i ruralnom razvoju na nivou Republike Srpske. Visoko učešće ovih transfera u pojedinim godinama istraživanog perioda ukazuje na veću opredeljenost kreatora agrarne politike Republike Srpske ka jačanju, odnosno unapređenju konkurentnosti domaće poljoprivredne proizvodnje. Učešće plaćanja za grupe proizvoda (GCT) su u okviru PSE_b Republike Srpske u prosjeku ostvarila relativno učešće od 16%, zahvaljujući prvashodno budžetskim izdvajanjima za proizvodnju priplodne stoke i stoke za tov, višegodišnjih zasada voća i vinograda, te krmnog i ljekovitog bilja po jedinici površine, dok na nivou EU od 19%.

Zaključak

Bosna i Hercegovina, Republika Srpska se nalazi u procesima pristupanja Svjetskoj trgovinskoj organizaciji i pred pristupa Evropskoj Uniji. Generalno, navedeni integracioni procesi iziskuju izvjesna prilagođavanja i reformisanje poljoprivrednog sektora u cjelini. Jedno od ključnih i najzahtjevnijih pitanja u procesu pregovora za članstvo u EU predstavlja poljoprivreda, odnosno usklađivanje agrarne politike s principima i mjerama Zajedničke agrarne politike.

U ovom radu procjena usklađenosti agrarne politike Republike Srpske i CAP EU je urađena na osnovu analize struktura budžetske podrške proizvođačima (PSE_b) prema kriterijima implementacije i stepena specifičnosti proizvoda. Analiza PSE_b prema kriterijumu implementacije u periodu od 2000 do 2013. godine za nivo Republike Srpske ukazuje na dominaciju plaćanja baziranih na obimu proizvodnje i plaćanja na bazi

korišćenja inputa, i to prevashodno varijabilnih (mineralnih đubriva, sjemena, goriva). Prema istom kriteriju na nivou EU najzastupljenija su proizvodno vezana plaćanja bazirana na tekućoj površini/broju životinja/prihodu/dohotku u analiziranom periodu, a od 2006. do 2013. godine primjetno je i značajno učešće proizvodno nevezanih plaćanja na bazi istorijskih prava. Pod uticajem Urugvajске runde trgovinskih pregovora u okviru STO, sistemska rješenja uvedena kroz prvu temeljitu reformu CAP iz 1992. godine (MacSharry reforma) su najviše uticala na visoko učešće proizvodno vezanih plaćanja na bazi tekuće površine/broja životinja/prihodu/dohotku tokom istraživanog perioda. Reforma iz 2003. godine, kao rezultat uticaja Doha runde pregovora, koja je podrazumjevala transformisanje postojećih direktnih plaćanja vezanih za proizvodnju u jedinstveno plaćanje Single Payment Scheme - SPS, odnosno odvajanje direktnih plaćanja od proizvodnje, indukovala je signifikantno povećanje učešća proizvodno nevezanih plaćanja na bazi istorijskih prava. Prema drugom kriterijumu, na nivou Republike Srpske, u istraživanom periodu pojedinačna plaćanja za proizvode (SCT) su najdominantnija grupa transfera u strukturi PSE_b, dok na drugom mjestu su transferi za sve proizvode (ACT). Najzastupljenija grupa transfera na nivou EU su bili ostali transferi za proizvođače.

Analize struktura PSE_b prema navedenim kriterijima i njihova komparacija ukazuje na neusklađenost sistema podrške poljoprivredi i ruralnom razvoju između Republike Srpske i EU. Razlike su evidentne ne samo s stanovišta visine i strukture budžetskih transfera za podršku poljoprivrednim proizvođačima, već se one ogledaju i kroz određene oblike mjera agrarne politike. Za nivo Republike Srpske, politike podrške usmjerene ka regresiranju varijabilnih inputa ne postoje i nisu dozvoljene unutar sistema podrške proizvođačima u EU, a također nisu u skladu i s STO politikom. Kako navode Volk i sar. (2012), za one zemlje koje se nalaze u predpristupnom procesu jedan od strateških savjeta jeste da se politika postepeno fokusira na direktna plaćanja po ha i grlu u onim sektorima koji su bili predmetom podrške u EU iz 1992. godine. Imajući u vidu da su u strukturi PSE_b prema drugom kriterijumu u istraživanom periodu značajno učešće imali transfera za grupe proizvoda, a da su ih činila plaćanja po ha i grlu, proizilazi da su učinjeni značajni pozitivni pomaci u pogledu približavanja domaće agrarne politike ka Zajedničkoj agrarnoj politici EU. Također, etabliranje direktnih plaćanja po ha u sistemu podrške poljoprivrednim proizvođačima u Republici Srpskoj predstavljalo je i svojevrsno približavanje STO politikama.

Napomena

U radu su predstavljeni originalni rezultati za istraživani period 2000-2011. godina iz doktorske disertacije pod nazivom: "Mogućnosti razvoja agrarnog sektora Republike Srpske na principima Zajedničke agrarne politike EU", autora dr Vesne Mrdalj, odbranjenog 2014. godine na Poljoprivrednom fakultetu, Univerziteta u Banjoj Luci.

Literatura

- Božić, G. Dragica, Munćan, M.P. i Miljković, M. Marina (2009). Nove reforme CAP i agrarna politika Srbije. *Poljoprivreda i ruralna područja Srbije – Osjetljive tačke tranzicije i komparacija s drugim zemljama - Tematski zbornik*, 25-47.
- Daugbjerg, C. & Swinbank, A. (2007). The politics of CAP Reform: Trade Negotiations, Institutional Settings and Blame Avoidance. *JCMS*, 45(1), 1-22.
- Erjavec, E. & Dimitirievski, D. (2004). Zajednička agrarna politika Evropske unije i pristupni zadaci za zemlje Zapadnog Balkana, Poljoprivreda Zapadnog Balkana i Evropske Integracije. *Tempus Project IB JEP-19027-2004, Balkan Agri Sector Initiative for Capacity Building (BASIC)*.
- Mrdalj, V. (2014). *Mogućnosti razvoja agrarnog sektora Republike Srpske na principima Zajedničke agrarne politike EU (Doktorska disertacija)*. Univerzitet u Banjoj Luci, Poljoprivredni fakultet.
- OECD Trade and agriculture directorate. (2010). OECD's producer support estimate and related indicators of agricultural support, Concepts, Calculations, Interpretation and Use (The PSE Manual). OECD.
- OECD. (2014). PSE Browser, OECD Database 1986 – 2013 (www.oecd.org/agriculture/pse).
- Podaci Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede Republike Srpske o realizovanim budžetskim podsticajima.
- Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, Republike Srpske (2006). *Strategija razvoja poljoprivrede Republike Srpske*. Banja Luka: ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede Republike Srpske.
- Swinbank, A. & Cunha, A. (2009). Exploring the Determinants of CAP Reform: A Delphi Survey of Key Decision- Makers. *Journal of Common Market Studies*, 47(2), 235 -261.

Volk, Tina, Rednak, M., Erjavec, E. & Juvančič, L. (2012). Development of a tool for comparative analysis of agricultural and rural development policies measures and its application on Western Balkan countries, Agricultural institute of Slovenia, Biotechnical Faculty, University of Ljubljana. *Selected Poster prepared for presentation at the International Association of Agricultural Economists (IAAE) Triennial Conference, Foz do Iguaçu, Brazil 18 – 24 August.*

Primljeno: 9. mart 2015.
Odobreno: 25. maj 2015.

Comparison of Structure of Budgetary Support to Agricultural Producers (PSE_b) at the Level of Republic Srpska and European Union

Vesna Mrdalj¹

¹*Faculty of Agriculture, University of Banja Luka, Republic of Srpska, BiH*

Abstract

The aim of this paper is the determination of harmonisation agricultural policy measures Republic Srpska with Common Agricultural Policy EU, based on comparison of structure of budgetary support to producers (PSE_b). The structure PSE_b in Republic Srpska and EU was analysed on the basis of implementation criteria and on the degree of commodity specificity for period 2000 -2013. By applying the methods of comparative analysis of PSE_b structures for Republic Srpska and EU derives the existence of significant differences in the structure of support system to agriculture and rural development, as well on the scope of budgetary support. The estimated incompatibility between the national system of support to agriculture and rural development and EU is induced by the introduction of specific system solutions, inherent in the reforms of Common Agricultural Policy (CAP).

Key words: budgetary support to agricultural producers, comparative analysis, agricultural policy

Vesna Mrdalj
E-mail address: vesna.mrdalj@agrofabl.org

Received: March 9, 2015
Accepted: May 25, 2015